

4. Савченко В. Про створення необхідних умов для навчання та побуту студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах / В. Савченко, О. Луковська // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ : ДДІФКС, 2004. – № 6. – С. 14-19.

5. Таланчук П.М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі / П.М. Таланчук, К.О. Кольченко, Г.Ф. Нікуліна. – К.:ВГСПО «НАІ України», 2004. – 130 с.

Круглов Г. А.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ УЧНЯМИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇХ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

ЗОШ № 82 м. Львова

Анотація. У публікації розкривається психологічні чинники (відчуття самостійності, залежність від батьків, егоцентризм, статус, характер суспільства) порушення дисципліни учнями на уроках з фізкультури, та шляхи вирішення (спілкування, сублимація, альтруїстична любов, гра) цієї проблеми.

Annotation. The publication reveals the psychological factors (sense of independence, dependence on parents, self-centeredness, status, character of society), disturbance of discipline by students in physical education lessons, and ways of solving this problem (communication, sublimation, altruistic love, game).

Дисципліна на уроці фізичної культури є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Від латинського „disciplina” – вчення, виховання, розпорядок; певний обов'язковий порядок поведінки членів трудового колективу, громадян, діяльності організації, що відповідає нормам права й моралі суспільства або вимогам певної організації [1, с. 217].

Згідно з методичних рекомендацій Кропивницького Обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. В. Сухомлинського вчитель встановлює жорстку дисципліну на уроці фізичного виховання [2, с. 2].

Свідома та доросла людина скрізь призму пройденого життя переважно розуміє значення дисципліни у суспільстві, але дитина часто легковажить цими правилами. Для розуміння причин, звернімося до деяких особливостей вікового розвитку.

За твердженням З. Фрейда, основні риси особистості формуються в ранньому дитинстві. У 5-12 років розвивається моторика, зібраність та дисциплінованість, а енергія лібідо направляється в соціальне русло – у стосунки з однолітками. Потім, у стадії 12-18 років психіка дитини "твердне", втрачає пластичність і стає менш здатною до скільки-небудь значних змін. Дитина у цей віковий період при важкості у стосунках самостверджується, схильна до регресу та аскетизму, протестує. Вона відчуває в собі сили, щоб самостійно влаштувати своє життя, проте вона і досі залежна від дорослих, а значить знаходиться у конфлікті між бажаним і можливим. Їй потрібна підтримка та розуміння. Травматичний досвід, який може виникнути на цьому рубежі, пов'язаний з нерозумінням, потуранням або гіперопікою батьків. Якщо підлітка надмірно підтримують, він позбувається самостійності. Якщо його не направляють, то створюють таким чином дефіцит зібраності, поступовості і цілеспрямованості [3]. Нервозність, різкість, грубість багатьох підлітків пояснюється значною мірою тим, що статевий інстинкт у дитини виявляється набагато раніше, ніж формується той фізіологічний апарат, за допомогою якого сексуальні бажання можуть бути реально задоволені. І тоді інстинкт знаходить вихід в антисоціальних діях [4].

У дітей 9-12 років з'являється своя точка зору, а також судження про власну значимість – самооцінка (вираження образу ідеального „Я”). Вона створюється завдячуючи розвитку самопізнання і зворотньому зв'язку із тими, чия думку вони цінують [5, с. 20-21].

Жан Піаже свою увагу звертає на юнацьке мислення. Дитина у 12- 15 років починає глобально мислити, що ускладнює хід думок. Створюються власні теорії політики, філософії, формули щастя та кохання. Дитина мислить про дійсність, юнак мислить категорією можливостей. Звідси егоцентризм –асиміляція навколишнього світу у свої універсальні теорії. Е. Еріксон вважає, що важливими цінностями шкільного віку є ефективність і компетентність. В протилежному випадку у дитини розвивається відчуття неповноцінності, яке виражається в усвідомленні своєї некомпетентності та неуспішності, а почуття своєї неповторності може вилитися у нечітке „Я”.

К. Левін пов'язує психологію дитини з особливостями соціального статусу. Е. Фромм розставляє акценти принципово інакше: "Батьки, за рідкісними винятками, не тільки приймають шаблони виховання, прийняті в їх суспільстві, а й власною особистістю представляють соціальний характер свого суспільства або класу. Вони передають дитині те, що можна назвати психологічною атмосферою, духом суспільства." Таким чином, сім'ю можна вважати психологічним агентом суспільства [6, с. 37-43].

Отже, згідно з твердженнями психологів, причинами порушень дітьми дисципліни є: відчуття самотності, але залежність від батьків, швидке формування статевого інстинкту (З. Фрейд), власна значимість - "Я" (Р. Єфімкіна, Е. Еріксон), батьки та їх статус як віддзеркалення суспільства (Е. Фромм, К. Левін).

Отже, які є шляхи запобігання порушень поведінки дітей-підлітків?

Д. Б. Ельконін вважає спілкування (дітей від 11-15 років) є суспільно-корисною діяльністю колективу, які направлені на художню, трудову та спортивну діяльність. Всередині цих діяльностей підлітки навчаються будувати комунікацію в залежності від різних задач [6, с. 37-43].

Послабити природну агресивність дитини можна передусім проявляючи до нього крайню терпимість; важку дитину можна "обеззброїти" поблажливістю і відмовою від яких би то не було покарань. Оскільки егоїстичні та аморальні мотиви поведінки дитини йдуть із глибини несвідомого, з "трюми душі", то подолати їх насильницькими заходами практично неможливо. Але їх можна "обдурити" і направити в альтруїстичне русло. Цей процес у фрейдизмі був названий сублімацією; під нею розуміється перенесення руйнівної психічної енергії на яку-небудь свідому соціально корисну діяльність. Подібна сублімація і повинна бути основним змістом процесу виховання, таким чином збагативши арсенал виховних засобів педагога.

Розвиток емоційної сфери стимулюється естетичним вихованням. Але й останнє повинно, вважав Фромм, неодмінно мати гуманістичну спрямованість, оскільки найвищі естетичні ідеали у відриві від моральності не створюють надійної системи орієнтації у виборі між добром і злом. Тому важливе завдання виховання – формувати такі якості особистості, які у своїй сукупності роблять людину здатною на альтруїстичну любов. Головний вогонь критики Фромм направляє на авторитарне

виховання, яке, як він неодноразово заявляв, робить украй негативний вплив на формування особистості, сприяє виникненню і розвитку психічної патології, та агресії [4]. Певна відповідальність лягає і на традиційну педагогіку; жорстка дисципліна, авторитарна влада вчителя викликають у учнів різкий протест, посилюють органічні агресивні і деструктивні імпульси. На поведінку та розвиток дітей впливає стиль керівництва зі сторони дорослих: авторитарний, демократичний чи стиль потурання (анархічний). Діти краще відчують і успішно розвиваються при демократичному стилі.

Єфімкіна Р. П. вважає, що навчання в школі у молодшому шкільному віці (7-13 років) і вчення можуть не співпадати. Щоб вчення було кращим, воно повинно бути скрізь призму гри [5, с. 20-21]. Гра – це завжди цікаво, це мить, де можна самоствердити самого себе, чи свою команду. Це мирне вирішення, хто сильніший, хто кращий. Це емоції і засіб (в доброму розумінні) кепкування над суперником. Гра виховує дітей у дусі колективізму, дитина тут розуміє, якщо команда незібрана, вона програє. А програє тому, що не є дисциплінована. Згідно з твердженням Еріксона під час гри розвивається „рольовий мораторій“: діапазон виконуючих ролей розширюється, але вони всерйоз не сприймаються, а лише виконують примірочну роль [6, с. 37-43]. Дитина в грі приміряє різні ролі – захисник, воротар, чи наприклад, „котик“, а завтра „мишка“. В грі розкривається характер дитини. Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, уроки фізичної культури мають викликати в учнів позитивні емоції. З цією метою необхідно застосовувати ігровий метод. Це посилюватиме стійкий інтерес до занять фізичною культурою [7, с.9-13].

Отже, згідно з твердженнями психологів, способи вирішення (профілактики) проблеми порушення дисципліни є наступними, а саме: спілкування з дітьми через призму творчої діяльності (Д. Ельконін), сублімація – перенесення агресії у корисну роботу (З. Фрейд), альтруїстична любов та демократичний стиль роботи вчителя (Е. Фромм), гра (Р. Єфімкіна).

Висновки. Дисципліна один з важливих чинників успішності учнів, так як дозволяє вирішити навчальні, виховні та оздоровчі завдання уроку. Однак, діти у підлітковому періоді перебувають на межі вікових стадій розвитку людини, де ламаються старі погляди, стереотипи, а нові ще не збудовані та не сформовані. Тому